

Una mica d'història de can Cabanyes i els polvorins de Montcada i Reixac

Amadeu Rovira Boix*

La masia de can Cabanyes

Can Cabanyes era una masia situada en el municipi de Montcada Reixac, fent frontera al nord amb Santa Perpètua de Mogoda i les masies veïnes de can Sallent, can Juvendó Nou i can Juvendó Vell. Entre l'est i el sud-est, hi havia les cases de la Piella, can Pomada i can Rocamora, masies força allunyades de la casa. Barberà del Vallès estava a l'oest, igual que les masies de can Salvatella i can Gorgs. El sud-oest limitava amb el bosc dels

Pinetons de Ripollet, la font de Can Cabanyes i el torrent de Mas Duran.

Can Cabanyes formava part de l'antiga parròquia de Sant Pere de Reixac, documentada al segle XVII (1619). Era una masia d'uns quatre-cents anys d'antiguitat. Originalment la masia tenia el nom de Mas Mas-serras i el seu propietari va ser Jaume Cabanyes, fet pel qual la masia rep el nom de mas Cabanyes. Aquesta família també era propietària d'altres tres masos: mas Fondesmans, mas Masoll i

45

Figura 1. Can Cabanyes des del camí del bosc 1952. Font: Amadeu Rovira

* Supervivent de l'explosió del polvorí. amadeurb@gmail.com

el mas Tio. Tot plegat feia una important superfície de conreu.

Els últims masovers d'aquesta finca varen ser una família amb quatre fills: Pep, Joan, Francisca i Andreu. La masia, un cop en va marxar la família, va quedar deshabitada durant bastant temps fins que nosaltres la vam llogar.

Constava de planta i pis amb sis departaments a dalt (incloses les quatre habitacions). La planta de baix també tenia sis sales (inclosa la cuina, la sala d'entrada, la cort dels animals i el celler). A més tenia altres edificacions annexes a la casa com un corral, un cub del vi, un altre celler (del propietari) i més corts per al bestiar. Estava envoltada de nombrosos camps de conreu, vinyes i a prop hi havia un bosc, tot era terreny de secà. El pro-

pietari era Baldiri Valls Roca, de Santa Perpètua de Mogoda, que vivia a la finca de can Xeiol. El mas estava a una distancia d'uns tres quilòmetres del polvorí que va explotar el 6 de juny de 1950. La masia, que estava en ruïnes, va desaparèixer amb la construcció de l'Ecoparc.

L'arribada a can Cabanyes

Procedents de Girona l'any 1943, el meu pare va trobar aquesta masia i la va llogar en forma de parcers. Ens hi vam instal·lar i de seguida va comprar una mula, un carro i alguns estris de treball per començar a sembrar alguns camps, encara que la prioritat era l'hort, bàsicament per a l'alimentació de la família. Així començava de nou la nostra vida a

46

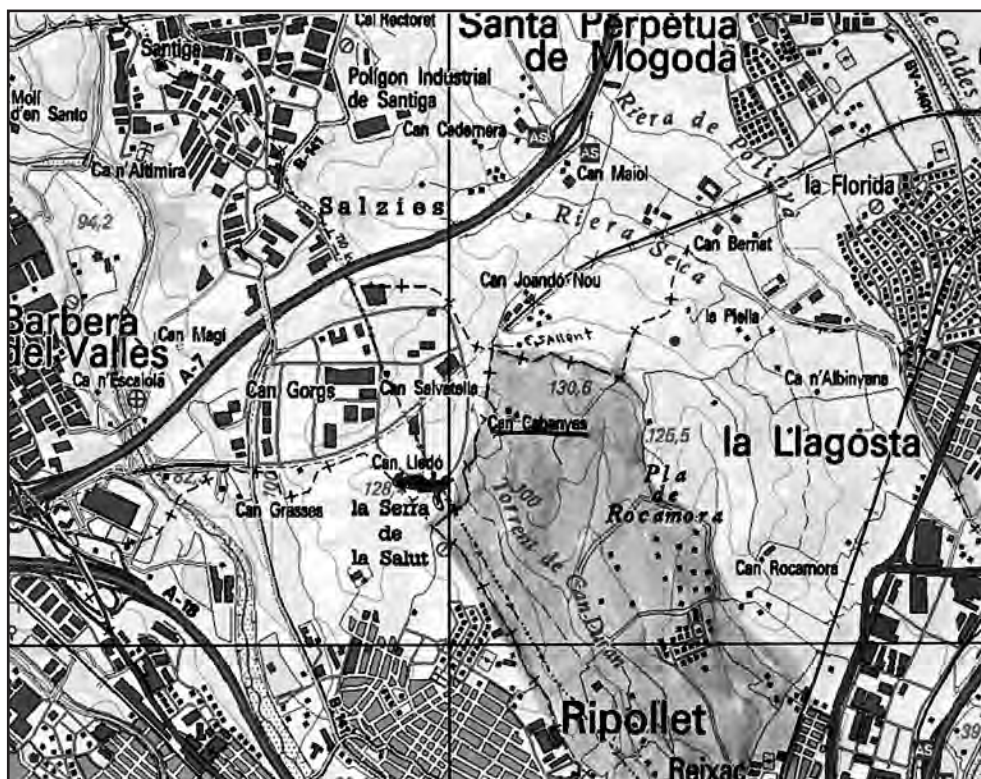

Figura 2. Plànol de la zona que envoltava can Cabanyes

Figura 3. La família Rovira. Font: Amadeu Rovira

pagès, que no va ser fàcil, però a poc a poc ens en vam sortir. Durant el curs de l'any, el propietari de la finca, en Baldiri Valls, ens va fer un contracte d'arrendament. Vam viure en aquesta masia fins a mitjans de l'any 1950. Va ser l'any que va explotar un polvorí situat en la zona militar del Mas Duran, que va enderrocar una gran part de la casa. Per aquest motiu ens vam veure obligats a marxar. Amb molt de sort vam trobar una altra casa per viure de forma provisional a Ripollet i vam poder refer la nostra vida de pagès.

Adquisició dels terrenys per a usos militars

En el terme municipal de Montcada Reixac i una part del de Ripollet, els anys trenta, el Govern Militar va adquirir uns terrenys d'unes cent seixanta hectàrees. Al principi el van fer servir per fer-hi maniobres i com a camp de tir, envoltats de força camps de conreu i moltes vinyes. Més endavant es va construir un edifici en la zona anomenada del Mas Duran destinat a un destacament de soldats i els oficials corresponents. En aquesta zona també hi van construir granges, que servien per obtenir aliments d'origen animal per als oficials residents al destacament. La granja més gran estava a l'entrada de Ripollet i el responsable era el sergent Ogarte. Els treballs de construcció de les edificacions del complex militar del Mas Duran, com els polvorins, els van dur a terme gent dels municipis veïns, contractada per l'exèrcit. Treballaven com a peons i tot ho van fer a pic i pala, mentre el transport de materials i els moviments de terres els feien amb carros de trabuc.

47

Els polvorins

Els polvorins eren unes estructures rectangulars amb dues entrades, on el més important eren els murs de formigó d'un gruix d'uns seixanta centímetres. Les dues entrades tenien forma de laberint perquè en cas d'explosió quedés reduït al màxim l'efecte de l'ona expansiva. A més a més, a tot seu el voltant hi havia un gran talús de terra que també servia de protecció i com a aïllant de l'augment de la temperatura, en cas d'una possible explosió. El sostre estava construït amb cairats encavallats, unes finestres rodones a cada extrem i un taulat de plaques de fibrociment, tot plegat per facilitar-ne l'airejament. A l'estiu

Figura 4. El camp de la Ferreria, la font i can Cabanyes 1962. Font: Amadeu Rovira

48

una part de la calor era absorbida pel talús de terra, però el sostre es convertia en una gran font de calor. En cada extrem, tots els polvorins tenien un parell de parallamps per als casos de forta tempesta, però els parallamps feien la seva feina i de guspires elèctriques en queien a dojo, jo mateix les havia vist, era un fet impressionant.

A prop dels Pinetons de Ripollet i la font de Can Cabanyes s'hi van construir tres polvorins d'unes dimensions considerables. En dos d'ells s'hi guardava pólvora i altres materials, però el tercer (el que va explotar) estava ple a vessar de material provinent de la Guerra Civil, morters, trilita i bombes de gran calibre.

Per vigilància, hi havia un cos de guàrdia en una gran barraca, amb alguns departaments per dormir, menjar i altres serveis com un telèfon, i a la nit, un enllumenat molt precari. Les guàrdies es feien en les tres garites repartides en llocs diferents, en

els extrems de la tanca de filferro que envoltava tot el perímetre de la zona militar. Aquest servei era obligatori i es feia de nit i de dia per seguretat del material bèl·lic que s'hi guardava. Normalment hi havia un servei anomenat de reforç, que era un grup de tres soldats manats per un caporal, que, a part de les guàrdies de les garites, també feien un recorregut a peu per tota la zona i obligaven al vigilant que estava a la torre de guaita a demanar-li el *santo y seña*, no es donés el cas que algun s'hagués adormit.

Cap a uns dos quilòmetres al nord-est, a prop de la masia de can Pomada, s'hi varen construir onze polvorins, els quals no eren tan perillosos, ja que guardaven pólvora, artilleria i tot tipus de armament. Estaven construïts igual que els altres i el perímetre també estava envoltat d'un filferro de filat espinós d'una amplada considerable i garites d'obra a tots els extrems. A prop de la casa de can Poma-

da, hi havia un altre cos de guàrdia, on també es feia el relleu dels soldats, a banda que servia com a lloc d'informació per a qualsevol eventualitat.

En aquesta zona militar s'hi portava a terme la recuperació de la trilita dels vells obusos, molta part de la qual provenia del desballestament de les bombes de la Guerra Civil. La senyora Cartallot, masovera de can Pomada, ho venia a alguns pagesos, que ho feien servir com fertilitzant. Ella els deia que era guano. També s'enduien la ferralla, que es venia a bon preu a una foneria del poble veí de Cerdanyola.

Els soldats de lleva dels polvorins

En aquella època, el servei militar era obligatori i tenia una durada aproximada d'un any i vuit mesos. Alguns soldats del destacament dels polvorins, quan tenien el dia lliure s'arribaven passejant a la font de can Cabanyes. Amb alguns hi vam fer una bona amistat i altres ens demanaven per fer alguna feina al camp com cavar les patates, la vinya o el blat de moro a canvi de diners. També els donàvem de dinar o berenar, si es donava el cas, que agraïen molt, sobretot perquè la menja en el destacament era un ranxo fastigós. Era bona gent, venien d'altres províncies d'Espanya destinats per sorteig a Catalunya. Molts d'ells, en hores d'esbarjo, van començar a festejar amb noies de pobles veïns i fins i tot algun s'hi va casar. Altres, en acabar el servei militar, es van quedar a viure per la zona i van trobar feina fàcilment fent de pastors, de manobres a la construcció o de mossos de pagès. Alguns d'ells fins i tot van festejar la pubilla de la masia i s'hi van casar. A Ripollet hi vivia un marxant de bestiar de ovelles i cabres anomenat Chamarrillo, que els llogava de

pastors, els donava molta feina, poc menjar i pocs diners.

La proximitat de la casa on vivia amb el polvorins feia que conegués personalment quasi tots els soldats que hi feien guàrdia. Quan anava a tallar canyes en el torrent de la Sènia (al costat de la tanca de filferro), els anava a veure per fer petar la xerrada i passar l'estona. Ajupit, passava per un forat que ells mateixos havien fet per sota la tanca de filferro, enfront del cos de guàrdia, per poder sortir del recinte d'amagatotis. Alguns ens demanaven si podien rentar algunes peces de roba a la bassa de la font, cosa que feien si aquell dia nosaltres no havíem de donar de beure als animals, i sinó s'havien d'esperar un altre dia ja que els animals no bevien ni una gota d'aigua si portava sabó.

Un d'aquests soldats, quan es va llicenciar, va anar a viure a Ripollet, on feia de pastor a cal Chamarrillo i portava el ramat a pasturar pels camps de can Cabanyes. De gana en passava més que el gos d'un músic i la mare sempre li donava un bon entrepà. Ens vam fer amics, es deia Joan López. Més endavant va conèixer una noia de Ripollet i es van casar. Anys més tard van obrir una parada de carn a la plaça de Ripollet i es guanyaven bé la vida. Era molt amic del meu pare i cada any col·laborava per la festa de Sant Antoni Abat. La gent del poble el varen motejar dient-li el Xispa.

L'explosió del polvorí

El 6 de juny de l'any 1950 feia molta calor. A les dues i deu minuts de la matinada va explotar un polvorí. Aquesta va ser l'hora exacta, ja que el rellotge gran que estava a la entrada de casa es va aturar en el moment de l'explosió. Va ser el polvorí de més a prop de la font de Can Cabanyes, el més

Figura 5. Estat de l'habitació dels pares després de l'explosió. Font: Amadeu Rovira

50

perillós per la quantitat de bombes i altres materials que hi havia emmagatzemats provinents de la Guerra Civil. L'explosió, diuen, va ser catastròfica. Jo era petit i no vaig sentir res, això és el que vaig creure, però em vaig despertar per anar a fer un riu. Al mirar enlaire, en lloc de sostre, vaig veure algunes estrelles i que queien petites gotes d'aigua: no ho vaig entendre. Em vaig espantar molt, no sabia el que passava però ràpidament vaig reaccionar. Tenia la boca plena de terra, el cap ple de bonys, el llit cobert de teules i llates. Pels laterals del llit, una biga de fusta partida per la meitat clavada al costat del meu coixí i el del meu germà Siscu, que dormia al mateix llit i estava plorant. El vaig estirar ben fort per treure'l de dins de la runa que havia caigut sobre el llit. Tots aquests detalls de l'estat de la habitació els vaig veure amb esglai quan es va fer de dia, mentre que sortir de la cambra de dormir

i anar a la dels pares, ho vam fer tot a les fosques. Escoltava els plors de la mare i com llençaven teules per terra. Vam ajudar els pares i sortosament el pis de la sala gran no s'havia ensorrat, fet que ens va salvar la vida, ja que si l'ona extensiva ens hagués fet saltar a la planta baixa segurament ens mata-va allà mateix. Com he dit, tot ho vam fer a les fosques. Malgrat l'espant, vaig apropar-me al llit de l'altre germà, Antonio, que estava curull de teules i ell a sota, ben fotut. Ràpidament vaig començar a treure runa fins que el vaig escoltar plorar i vaig poder treure'l de dins del llit. Després va tocar ajudar als pares perquè poguessin sortir del llit al més ràpid possible, ja que hi havia l'amenaça que s'ensorrés la casa. El meu pare tenia la punta d'un biga clavada en el dit gros del peu i no es podia aixecar. Vam aconseguir encendre un llum de petroli que teníem a la tauleta de nit, i això va fer que po-

Figura 6. **Habitació dels germans Amadeu i Francesc.** Font: Amadeu Rovira

guéssim veure la biga del pare. La vaig agafar amb tota la meua força, estirant tant com podia, i juntament amb la força del pare vam poder alliberar el peu de dins del llit i de la biga. Tots despullats, i amb cautela per evitar l'ensorrament, vam passar per la sala gran amb el llum de petroli, vam baixar les escales, sortir de l'interior de la casa i vam quedar-nos a l'era i esperar que es fes de dia. Per sortir de la casa no va ser necessari obrir la porta, la meitat va ser arrancada de soca-rel i s'aguantava per mitjà d'una sola frontissa. La porta tenia una gran alçada, molt gruixuda, amb un gros forrellat i un pany grandíols, i malgrat tot la força de l'ona expansiva ho va rebentar tot.

Quan va començar a clarejar ens adonàrem de la terrible desgràcia patida. Tots estàvem consternats i espantats, no ens ho creiem, allò que vèiem semblava un mal son, però era real. L'aire feia una olor pudenta molt estranya, i amb l'alba el cel es va tornar

gris. La mare plorava molt veient el que havia succeït, però teníem el consol que estàvem vius. La imatge que es veia era com la d'un bombardeig. La catàstrofe va ser perquè la distància de casa al polvorí era només d'uns tres quilòmetres i també per l'enorme emmagatzematge de material explosiu.

El teulat de les habitacions va baixar tot sencer, però altres parts van aguantar. La teulada de la cort dels animals va caure sencera i només va aguantar la meitat de la planta, de manera que a sota s'hi van refugiar una vaca, el vedell i el cavall. El gos l'escoltàvem grinyolar i el vam trobar a dalt del carro, que estava carregat de trepadella i civada. Amb una escala el vam baixar; segur que el remolí de l'ona expansiva el va aixecar i per casualitat i per sort per l'animal va anar a caure a dalt del carro.

Per passar la primera nit i les següents, el gros lledoner del costat de l'era ens va servir per apuntalar fei-

52

Figura 7. **Habitació sobre la cort del bestiar.** Font: Amadeu Rovira

xos de canyes i construir una barriaca. Com vam poder i amb molta por, vam desenterrar un parell de matalassos i algunes mantes, per abrigar-nos. Teníem por d'anar a dormir en qualsevol racó o lloc de la casa, el pes de la runa era molt gran i podria haver-hi un altre ensorrament. Menjàvem i cuinàvem a l'era, no ens refiàvem de l'estructura de la casa. D'aquesta manera hi vam passar molts dies.

Les primeres persones que ens vingueren a veure i a socórrer van ser el propietari, Baldiri Valls, l'amo de la finca de can Cabanyes, i el seu fill Joan. Van arribar de Sant Perpètua de la Moguda, suats i esverats. El primer que van preguntar va ser depriment: "Les botes de vi estan senceres i el celler no s'ha ensorrat?" Els meus pares quedaren sobtats, estupefactes i enfadats per aquesta actitud tan egoista,

ja que no van preguntar, en primer lloc, si la família estava sana i estalvia. Es va veure ben clar que el seu patiment només era pel seu vi i el celler. Això ens va marcar molt i per aquesta causa les relacions futures van ser molt fredes i de poca cordialitat.

L'endemà va començar a venir gent de Ripollet, veïns que ens coneixien, altres que conreaven les vinyes veïnes, ens donaven suport (sobretot moral) i no es creïen el que estaven veient, sobretot que nosaltres estàvem allà davant d'ells i havíem sobreviscut a una gran catàstrofe. Tothom deia que pel que ens va passar estar vius era un gran miracle.

Després de la catàstrofe

Feia pocs dies que havia fet la primera comunió. Al cap de tres dies a Ripollet se celebrava la festa de Corpus

Figura 8. El celler. Font: Amadeu Rovira

i havia d'anar a Ripollet a la processó. Amb molt de prudència vam poder recuperar el vestit que m'havien comprat per a la festa de la comunió però no vam trobar les sabates, que vam suplir amb la compra d'unes espadenyes blanques amb betes, i amb elles vaig anar a la processó. Notava que molta gent em mirava, fins i tot estava avergonyit de les meves espadenyes, però del que parlaven era del noiet de can Cabanyes i de la seva família, que miraculosament havien sobreviscut a aquella explosió catastròfica.

Als cap de pocs dies, can Cabanyes es va convertir en un pelegrinatge; la gent venia per veure la casa ensorrada, els supervivents o bé per xafardejar. Fins i tot ens va visitar el bisbe de Barcelona, el Dr. Modrego, seguit d'un seguici de persones que semblava una processó. Va entrar a casa, va

parlar amb els pares i es va atrevir a pujar fins la sala gran per veure l'estat en què havien quedat les habitacions; en una lleixa al costat del meu llit hi tenia uns cavallets de cartró que m'havien donat i em digué: "Aquests cavallets són teus?", mentre delicadament em pinçava la galta. Després ens va beneir a tots, donant gràcies a Déu perquè estàvem sans i estalvis, i aquí es va acabar la història de la seva visita. Durant unes setmanes, can Cabanyes es va convertir en un anar, venir i tornar de gent de tot arreu, que no parava de compadir-nos i de preguntar-nos com havia anat tot. De la manera que anàvem vestits i amb la cara de pena que teníem, deuríem semblar la portada del film *Los Santos Inocentes*.

De tota la quantitat de persones que van venir a visitar-nos per veure què havia passat, lamentablement

ningú es va oferir per ajudar-nos a treure els mobles de la immensa runa que els cobria. De l'Ajuntament de Montcada Reixac mai no es va apropar ningú, i això que aquella masia pertanyia al seu municipi. El capellà de Ripollet, mossèn Francesc, va ser l'únic que es va interessar trucant a l'Ajuntament de Montcada i Reixac per obligar-los a enviar-nos dues persones per ajudar-nos a desenterrar el mobiliari, la roba i els objectes personals que estaven sota la runa. Al meu pare, que tenia al peu la ferida oberta de la biga que li va caure, li era molt difícil caminar.

La casa de can Gorgs també va patir ensorraments. El que mai vaig saber és què va succeir a can Salvatella, una altra masia de la vora dels polvorins; m'imagino que també va patir grans desperfectes. Els pares van decidir buscar un allotjament al més aviat possible ja que no podíem viure d'aquella manera en una barraca. En aquella època era difícil trobar alguna casa per llogar. Per sort, en Ramon de cal Pau-broma ens va deixar la seva per una temporada ja que ell vivia a Cerdanyola. Després de recuperar tot el poc que es podia aprofitar, vam tancar la casa el millor possible, deixant-t'hi moltes coses, com eines, menjar per al bestiar, un carruatge, etc. i vam anar a viure a Ripollet. A can Cabanyes s'hi varen quedar dos gats, que va ser impossible d'agafar i pujar-los al carro: allà era casa seva. Anàrem a viure a Ripollet on començarem una nova vida.

Els efectes de l'explosió

Tant a Ripollet com a Montcada i Reixac hi van haver desperfectes de gran envergadura, molts vidres trencats, finestres i portes ben arrencades. Fins i tot l'ona explosiva va arribar a zones de Sabadell i Terrassa, que

també van sofrir desperfectes. Això és una demostració de la magnitud de l'ona expansiva. Al cap d'uns dies vaig veure una pedra molt grossa, de formigó, provinent de les parets del polvorí; va entrar per la boca de la mina de la font de can Cabanyes (estava oberta) i remolinant-se per dins va sortir pel forat del pou de neteja i va caure al seu costat, dins de la vinya del Fusteret. El pou es trobava a uns cinquanta metres de l'entrada de la mina i estava ple de terra.

No n'hi havia prou, que la destrossa es va multiplicar. El mes de juny els camps de cereals estan ben germinats i s'apropava la collita, amb la difícil feina de la sega; els camps de l'entorn de casa, tots sembrats, varen quedar remollitats i les espigues retorçades a causa de l'ona expansiva. Aquell any tota la collita va anar en orris, més ben dit a fer punyetes. Ens va perjudicar molt, ja que cada any portàvem a moldre una bona quantitat de blat per fer la nostra farina. Al forner li portàvem uns quants sacs i durant l'any ens feia el pa a un preu diferent que el de venda en general al públic.

Aproximadament dins d'un radi de cinc quilòmetres, va succeir el mateix, tot i que alguns sembrats van mig aprofitar la collita, degut a la distància i a les diferències dels nivells geogràfics. Totes les vinyes de prop del polvorí també van sofrir greus desperfectes, molts ceps van ser arrencats de soca-rel, trinxats i escampats per tot arreu. Farcit de pedres de formigó barrejades amb molta metralla, semblava un camp de batalla o un bombardeig. De trossos de metralla se'n trobava per tot arreu i el que em va cridar més l'atenció eren els culot de les bombes, en vaig trobar dos, feien uns dos-cents mil·límetres de diàmetre i portaven gravats la creu gammada alemanya.

Figura 9. Barraca del cos de guàrdia. Font: Amadeu Rovira

L'explosió va ser tan potent que on hi havia el polvorí es va fer un cràter d'uns dotze metres de profunditat (hi va sortir fang i aigua) i d'un perímetre aproximadament d'uns mil dos-cents metres. La barraca del cos de guàrdia va quedar totalment convertida en trossos d'envans de mig metre i la resta, incloent-t'hi els soldats, va quedar escampat entre els camps i les vinyes del seu entorn. És molt greu que en els petits articles publicats en els diaris *La Vanguardia* i *Solidaridad Nacional* no expliquessin la veritat sobre els soldats desapareguts. En aquella època de dictadura era normal que qualsevol accident d'origen militar fos tabú. Es va prohibir explicar i dar detalls d'aquell accident, tot es va amagar amb unes mínimes informacions. Alguns pagesos que tenien les vinyes pels voltants del polvorí, a més de l'escampall de metralla i rocs de formigó, hi van trobar trossos d'un dit, de petites restes de carn i roba militar.

L'informe oficial militar va ser que no hi va haver víctimes, tan sols un soldat ferit, i que la resta de soldats foren evacuats a temps i ni tan sols hi van haver danys materials.

L'Ajuntament de Montcada Reixac n'estava ben assabentat. L'11 de juny es va celebrar un ple presidit per l'alcalde Albert Riera explicant l'accident del polvorí, dient que per sort no van haver-hi desgràcies personals i que només van ser desperfectes materials greus que varen afectar diverses finques de la localitat. Uns dies més tard es va fer un pregó, on es comunicava que a totes les persones que havien sofert danys arran de l'explosió del polvorí se'ls donaria el permís d'obres gratuït per refer els danys.

Per part dels estaments militars, mai no vam rebre ni una visita ni cap notificació com a família greument perjudicada per l'explosió. Passat un cert temps, un advocat que es va interessar pels fets va aconsellar al meu

pare i a altres perjudicats que interposessin un litigi contra el Govern Militar. Al cap d'uns anys de lluita es va aconseguir una indemnització com a compensació de la l'acció que, un cop restades les despeses de l'advocat, es va quedar en 20.000 de les antigues pessetes.

Fi de la zona militar

Els sostres dels dos polvorins restants es varen ensorrar i va quedar tot el material cobert de runa, la qual cosa representava un greu perill. En un d'ells hi havia poca cosa, ja que feia uns tres anys que també es va incendiar per causa de un llamp. A l'haver-hi només pólvora es va produir una gran deflegmació.

Aquell dia la cuina de casa es va omplir de color vermell. De cop al mig de l'era va aparèixer, arrossegant l'arada, el matxo que havíem deixat a

l'Andreu de can Cabanyes per llaurar la vinya, ja que en veure la deflegmació es va espantar de tal manera que va amagar-se dins de la mina de la font.

Van tardar poc temps a retirar tot el material del polvorí que va explotar, malgrat que en van deixar molt sota la runa. Jo mateix havia anat a buscar-hi unes peces de cel·luloide transparent en forma de ferradura, grans com la mà. A dins algunes portaven un material amb forma de granulat i altres eren quadradets molt petis. Ho obríem, ho escampàvem per terra i l'enceníem; la fumera i la foguerada eren espectaculars. Ja vivia a Ripollet i des dels bosc dels Pinetons observava com els soldats venien amb camions carregats de caixes, les baixaven i les ubicaven dins del gran sot fet per fer explotar tot aquell material perillós. Quan tot estava preparat, altres soldats vigilaven si en alguna vinya de l'entorn hi havia

56

Figura 10. Vista de la zona des dels Pinetons 2001

Figura 11. Vista des de Ripollet

57

treballant algun pagès i, cas de ser-hi, l'obligaven a marxar a cop de xiulet. Tot seguit feien explotar tot el material dipositat en el gran forat. L'estrèpit era molt fort i aixecava una gran fumera barrejada amb terra i pedres. Aquesta feina va durar força temps, i van liquidar tot el material vell per evitar perills de futures explosions en altres polvorins de la zona de can Pomada.

Recuperació de la ferralla

Les explosions de la resta de material del polvorí provocaven que en un parell de quilòmetres a la rodona tot s'omplís de metralla, trossets de ferro i alumini. En aquells temps, els drapaires pagaven força bé aquests metalls, sobretot l'alumini. Això era motiu suficient perquè molta gent necessitada ho anés a recollir, a causa de la misèria. Es trobaven moltes es-

poletes senceres, que eren molt perilloses. Es veu que un dia un home de Ripollet, que en tenia una certa quantitat i que les trencava mitjançant cops de martell per aprofitar-ne l'alumini, en va picar una de sencera i li va explotar a les mans. Conseqüència, ferides per tot arreu, un ull buidat i tres dits arrencats. Aquells militars només van portar desgràcies. El Mas Duran es va anar deshabitant a poc a poc fins que finalment varen marxar tots els militars i van deixar els edificis abandonats. Els gitanos i els drapaires van acabar fent la seva feina.

L'actualitat dels terrenys del polvorí i entorn

Avui dia quasi no en queda res. El Mas Duran l'han convertit en una zona verda de Mas Rampinyo i només sobresurten uns murs d'un polvorí

Figura 12. Un cràter de l'explosió, com a abocador

que estan mig enterrats d'abocaments. Durant el boom de la construcció, que va generar milers de tones de runa, moltes van anar a parar en aquesta zona, que es va convertir en un gran abocador. Des de la font de Can Cabanyes, l'antiga vinya de la Ferreria i fins al gran clot de la explosió del polvorí, s'hi van abocar tota classe de runes de forma incontrolada. Fins i tot s'hi varen llençar cotxes mig desballestats.

Un dia, al veure tot aquell entorn

de porqueria, vaig decidir de fer un dossier documentat i fotografiat que vaig enviar a l'ADENC de Sabadell, a Medi Ambient de la Generalitat i als forestals de Torreferrusa. Com a resposta vaig rebre dos informes d'haver-ho rebut i res més.

Es podria ben dir que un lloc que va ser molt perillós, amb la seva història al darrere, s'ha convertit i acabat en un abocador curull de merda sense cap tipus de control.

Artículo _____ Ministro del

Número 53/1963, por la que se concede un crédito extraordinario de 3.066.802,40 pesetas, al Ministerio del Ejército, con destino a satisfacer indemnizaciones a terceros por daños originados con la explosión de un polvorín en Ripollet (Barcelona).

Por sentencia de la Sala Cuarta del Tribunal Supremo de veintiuno de enero de mil novecientos sesenta y uno se ha declarado el derecho a percibir determinadas indemnizaciones a los perjudicados por la explosión de un polvorín en Ripollet (Barcelona), dependiente del Ministerio del Ejército, ocurrida en seis de julio de mil novecientos cincuenta.

En su virtud, y de conformidad con la propuesta elaborada por las Cortes Españolas,

DISPONGO:

Artículo primero.—Se concede un crédito extraordinario de tres millones sesenta y seis mil ochocientos dos con cuarenta pesetas, aplicado al Presupuesto en vigor de la sección catorce de Obligaciones de los Departamentos ministeriales. «Ministerio del Ejército»; capítulo trescientos, «Gastos de los Servicios»; artículo trescientos cincuenta, «Otros gastos ordinarios»; servicio doscientos uno, «Ministerio, Subsecretaría y Servicios generales»; concepto doscientos uno/trescientos cincuenta y uno; subconcepto nuevo, «Para satisfacer las indemnizaciones a que ha sido condenado el Estado en recursos número ocho mil setecientos noventa y cuatro, acumulado al ocho mil novecientos cincuenta, en sentencia dictada por la Sala Cuarta del Tribunal Supremo de Justicia en veintuno de enero de mil novecientos sesenta y uno».

Artículo segundo.—El importe a que asciende el mencionado crédito extraordinario se cubrirá en la forma determinada por el artículo cuarenta y uno de la vigente Ley de Administración y Contabilidad de la Hacienda Pública.

Dada en el Palacio de El Pardo a ocho de julio
de mil novecientos sesenta y tres.

FRANCISCO FRANCO

(Ver. del E. núm. 164, de 1963.)

Artículo 1.º del Reglamento del Exército, a pro-
so de los General de la Guardia Civil,
Civil serv. continuación en el servicio has-

Suboficiales: los interesados, tres meses
ca, sean a los que les corresponda cesar en
concedida por o en la de prórroga en
citada, cada
antes de la fe,
la situación de
que se encuentre

Suboficiales de la Guar-
s condiciones reglamen-

Artículo tercero.—Respondiese el ascenso a día Civil que, por ser en dicho momento tardías de aptitud, lea al retiro de tales Tenientes, pero que por el ascenso, pasase a la categoría superior a la señalada de retirado. Oficiales, si bien no les otorga el ascenso, pero sí automáticamente a la categoría de alférez. A efectos pasivos les servirá el ascenso a la categoría superior a la señalada de retirado. El del nuevo empleo.

Los Brigadas, Sargentos primeros y Cabos primeros, a quienes se les hubiese dado la continuación en el servicio podrán ascender a empleo inmediato cuando los correspondan, permaneciendo en la misma situación en que se encontraban.

Recull

LA EXPLOSION DEL POLVORIN DE RIPOLLET

La nit dels calçotets

(1ª PARTE)

TONI OLLER I CASTELLO

El 6 de Junio de 1950, de madrugada, sobre las 4,10, estalló un polvorín en la Zona Militar de Ripollet. la "catástrofe" ocasionó en su onda expansiva graves pérdidas materiales entre las localidades vecinas. Los daños fueron elevados en Ripollet a 4.065.930,- ptas. y en Cerdanyola a 5.010.444,75 ptas.

1.- La historia del polvorín

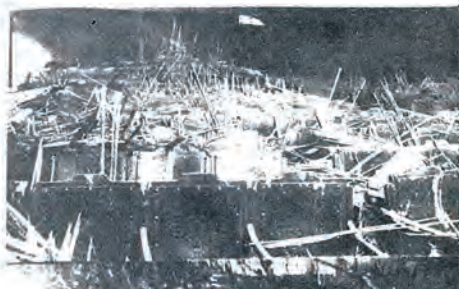
Las primeras noticias documentales que tenemos están fechadas el 21 de Marzo de 1936 y aparecen en el acta de un pleno ordinario. En aquella sesión el Ayuntamiento Republicano mostraba su disconformidad con "la compra realizada por la Junta mixta d'urbanització i encasernament de les finques "Mas", "Mas Durán" i "Minguella" pertanyents en gran part a aquest terme municipal, per ésser dedicades a camp de tir i instrucció militar". La primera razón alegada decía: "Per el perjudici de tota mena que causa a la població civil la seva proximitat a Ripollet i per els perills del tir i explosió de "polvorins". La segunda aducía causas sociales: "perque les finques de referencia están conreuades per mes de cent parcera, censistes i arrendataris (...) l'expulsió d'aquesta pagesos fora la causa de la seva miseria, ja que cap indemnització (...) els compensaria". Y la tercera a la reducció de un tercio de una extensió municipal caracterizada precisamente por su brevedad.

Solamente a finales de los días republicanos se volvió a cuestionar la existencia del polvorín. En esta ocasión los criterios tácticos fueron los esgrimidos para su desaparición. Sin embargo, y a pesar de que alguien se responsabilizó de su voladura, no se llevó a cabo por el efecto de desbandada general que causó la entrada de las tropas nacionales.

Finalmente, en los albores de 1942, una fracción de la Zona militar se transformó en Granja Avícola "para suministrar aves y huevos a los Hospitales Militares de esta Región".

2.- Los ecos de la prensa y las causas señaladas

Las primeras impresiones que recoge la prensa ("Diario de Barcelona", "El Correo Catalán", "La Vanguardia Española", "El Noticiero Universal" y "Solidaridad Nacional") no se hacen hasta el día posterior, y en todos los casos se relata la visita del gobernador civil, jefe superior de Policía y secretario particular del primero, al lugar de los hechos. En una posterior rueda de prensa el gobernador "dió cuenta de los fortuitos del accidente, debido al fuerte calor reinante", puntualizando "adoptar las medidas de colaboración oficial pertinentes".

Sala Cine Cot 6-junio 1950

Sorprendentemente al día siguiente (salvo "El Noticiero", la noche del 7) todos los periódicos presentaban un mismo redactado de la noticia y aparece intencionadamente al lado de un amplio reportaje del Corpus. La versión oficial dejó de ser el "exceso de calor", "el informe de los técnicos ha llevado a la convicción de que sólo un agente atmosférico muy poderoso, seguramente una chispa eléctrica, ha sido la causa del siniestro, ya que, por tratarse de pólvoras de gran estabilidad y homogéneas, ni el calor ni otras causas distintas de la expuesta pueden originar su detonación".

Curiosamente, en aquellos días, los rotativos no registraron en su sección meteorológica ninguna precipitación atmosférica para Barcelona y área de influencia.

(continuará)

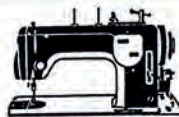
GIMNÀS
FADO

le ofrece
clases de:

arrer del Nord, 18-20

eléfono 6921836

- Gimnasia de Mantenimiento
- Gimnasia con Resistencias
- Gimnasia Correctiva
- Gimnasia Rítmica y Deportiva

Academia
Maruja

MAQUINAS DE COSER DOMESTICAS E INDUSTRIALES
REFREY, SINGER, OVERLOCK, BROTHER Y ALFA
Tamarit, 46

Figura 15. Informació de la revista Ràdio Ripollet sobre l'explosió del polvorí. Desembre de 1985

Recul

4

LA EXPLOSION DEL POLVORIN DE RIPOLLET

La nit dels calçotets

(2ª PARTE)

TONI OLLER I CASTELLO

El 6 de Junio de 1950, de madrugada, sobre las 4,10, estalló un polvorín en la Zona Militar de Ripollet. La "catástrofe" ocasionó en su onda expansiva graves pérdidas materiales entre las localidades vecinas. Los daños fueron elevados en Ripollet a 4.065.930,- ptas. y en Cerdanyola a 5.010.444,75 ptas.

3. Las dilaciones del Ejército a la hora de indemnizar

Pronto se instruyeron las diligencias desde las Corporaciones locales al objeto de no ser ajenos a las prometidas "medidas que no han de faltar tras este accidente fortuito". Diez días después del suceso, bajo la responsabilidad técnica del Arquitecto municipal Juan Bautista Serra Martínez, el Ayuntamiento de Ripollet levantaba acta aprobando la redacción del expediente y remitía copias certificadas del mismo al Gobernador Civil y al Capitán General de la IV Región Militar. También se acordó "una procesión en acción de gracias y bendición del término municipal por no haber ocurrido ninguna desgracia personal". La ansiada ayuda oficial llegó pasados 13 años del suceso y de algún modo sin opción a demora, porque una nueva desgracia se cernía sobre Ripollet, "Las Inundaciones del 62". Igualmente en esta ocasión la tardanza institucional fue la característica. (Los pisos del "Sindicato" fueron programados para los afectados, pero pocos se beneficiaron de su adjudicación al acabarse las obras en 1970 y acceder a las viviendas "barraquistas" de Montjuic).

Una breve instantánea de la película de las respuestas oficiales a la explosión de "un polvorín de Ripollet":

- 27 de Diciembre de 1950. El Ministro de Gobernación hizo llegar un donativo de 9.870 pts. entre damnificados pobres.

- 22 de Mayo de 1957. El Ministro del Ejército "desestima la concesión de indemnización de 5.010.444,75 pts. (cantidad relativa a Cerdanyola, pero extensible el criterio a Ripollet) ... ya que nadie responde de aquellos sucesos que no hubieran podido preverse o que previstos fueran inevitables (Art. 1.105 Código Civil)".

- 21 de Enero de 1961. La Sala de lo Contencioso-Administrativo del Tribunal Supremo reconoce el derecho a indemnizaciones.

- 2 y 3 de Octubre de 1963. El Juzgado Administrativo de Capitanía General remite al Ayuntamiento una "relación nominal del personal que le corresponde indemnizaciones". La cantidad asciende a 2.042.125 pts., siendo los mayores preceptores Epifanio Cot Albiñana - 150.000 pts. -, José Calvet Soler - 95.000 pts. -, Antonio Escursell Llargés - 80.000 pts. -

- Noviembre-Diciembre de 1963. Se perciben las indemnizaciones.

Escuelas

EPILOGO

Este artículo no tiene únicamente como objeto el deleite por el rescate de uno de los episodios trágicos de la historia de un pueblo. De poco serviría la Historia si no adoptásemos criterios ante sus evidencias. Está claro, como advirtieron nuestros "abuelos" republicanos, el peligro que supone la inmediatez del polvorín. Sabemos perfectamente que si se repitiese otro desafortunado "agente atmosférico muy poderoso", el Ripollet de los 86 sufriría terriblemente sus consecuencias, pues lejos estamos de aquel de los 50, donde las construcciones más elevadas eran los cines y la Iglesia, y tan solo estaba poblado por 3.736 hab. Hoy con 25.737 h. y las construcciones chapuceras de los 60-70 de la mano de los Juan Pérez, "Toro" y de la permisividad municipal franquista, Ripollet podría llegar a convertirse en un pequeño México D.F. tras los recientes seísmos.

Demasiado trabajo para los "boys scouts" del Ayuntamiento y buen tema electoral para todos los comicios.

62

GINNÀS
FADO le ofrece
clases de:

Carrer del Nord, 18-20

Teléfono 692 18 36

-Gimnasia de Mantenimiento
-Gimnasia con Resistencias
-Gimnasia Correctiva
-Gimnasia Rítmica y Deportiva

BODAS - REPORTAJES
CINE Y FOTOGRAFÍA

Escursell hnos.

MERCACENTRO-Local, 8

Figura 16. Informació de la Revista Ràdio Ripollet sobre l'explosió del polvorí. Febrer de 1986